

Toeristen lokken met Luther

Luther-koopwaar: sokken en Playmobil.

reportage | Vandaag, Hervormingsdag, is het 498 jaar geleden dat Maarten Luther zijn stellingen aan het kerkje van Wittenberg timmerde. Duitsland bereidt een groots jubileum voor.

GERRIT-JAN KLEINJAN

Steffen Juszczak loopt door mistroostig Mansfeld, een piepklein en wat verlopen stadje op het Oost-Duitse platteland. De geschiedenis lijkt tegen de plaats samen te spannen. Juszczak schopt tegen een steentje. Na de Wende, in 1989, sloten de mijnen, vertelt hij. "Niet langer rendabel." Sindsdien kampt de plaats - 3500 inwoners - met werkloosheid en leegloop. In de dakgoten van sommige huizen groeit onkruid. "Er is hier niets meer", verzucht Juszczak, die als geboren en getogen Mansfelder het bezoek door zijn woonplaats leidt.

Niet gek dus dat de inwoners van Mansfeld opsprongen toen archeologen een paar jaar geleden middeleeuwse voorwerpen in de grond vonden. Op de plek waar vijfhonderd jaar terug het ouderlijke huis van Maarten Luther stond, haalden ze kippebotjes, metalen ringen, scherven en zilveren munten uit de blubber. In het doodstille dorp opende afgelopen zomer een hypermodern museum. Daar zijn de spullen nu te bewonderen.

Juszczak hoopt dat de Luthertoerist voor wat reuring zorgt in zijn Mansfeld. Een waarschuwing geldt

wel: de reiziger moet zijn eigen boterhammen meenemen. Voor de etalage van de slagerij hangt een te-huur-bord. Even verderop oogt de apotheek leeg. Dan komt een bestelbusje om de bocht. Juszczak steekt zijn hand op naar de bestuurder. "De enige die hier nog een winkel bezit", zegt hij. "Een radio- en tv-zaak."

Uit alle macht werken de Duitsers om de deelstaat Saksen-Anhalt in het oosten van Duitsland aantrekkelijk te maken voor de Luthertoerist. Over twee jaar, op 31 oktober 2017, is het vijfhonderd jaar geleden dat de augustijner monnik Maarten Luther in verzet kwam tegen de rooms-katholieke kerk. Die gebeurtenis wordt dan groots herdacht.

Overall leggen bouwvakkers en restaurateurs de laatste hand aan alle plaatsen waar de kerkhervormer een stap zette. Alles wordt in het werk gesteld om reizigers te verleiden tot een bezoek aan 'authentieke' plaatsen waar Luther leefde. Wie wil, kan inmiddels de hele biografie van de historische figuur nareizen, van wieg tot sterfbed. Met een auto is het in een paar dagen allemaal te zien.

Luther-tomaten

Wittenberg is zo'n beetje het kloppend hart van de Luther-industrie. Een hotel heet Lutherhotel, een restaurant serveert speciale Luthertomaten. Bij de slotkerk, aan het eind van de hoofdstraat, spijkerde Luther ooit zijn beroemde 95 stellingen tegen de katholieke kerk aan de deur. Het was het begin van de Reformatie, een gebeurtenis die uiteindelijk tot gevolg had dat de religieuze, politieke en sociale kaart van Europa opnieuw werd getekend.

Voor de kerk lopen vanmiddag mannen en vrouwen rond in kostuums die de mode anno 1517 moeten voorstellen. Met een sterk accent leiden ze een groepje

Amerikaanse toeristen rond. Een hekwerk verspert de doorgang. Een paar mannen lopen rond met een bouwhelm. In de verte klinkt een boor. Een bouwkraan torent boven alles uit.

Op de binnenplaats van het huis waar Luther ooit woonde, staat Astrid Mühlmann al te wachten. Ze is hoofd van de 'Staatliche Geschäftsstelle Luther 2017', wat inhoudt dat ze in opdracht van de Bondsrepubliek bezig is met de voorbereiding en de uitvoering van het Reformatiejaar. Tot op het hoogste niveau is het Lutherfeest doorgedrongen. Niet zo gek, de Luthertoerist is belangrijk voor de regio, zegt Mühlmann. "Zeer belangrijk", benadrukt ze.

De christelijke toerist weet Wittenberg en andere Lutherplaatsen al jaren te vinden. Het is Mühlmanns taak om nu ook vakantiegangers met interesse in kunst en cultuur binnen te halen. De reden is simpel. Deze groep veelal oudere bezoekers heeft tijd en bovenal veel geld om te spenderen. Dat kan de middenstand in de regio, die bij de armste van Duitsland hoort, goed gebruiken.

De afgelopen tien jaar is er veel energie in gestoken om te tonen dat de Reformatie veel meer is dan een christelijk fenomeen, vertelt Mühlmann. "In Luthers tijd hield men zich bezig met vragen waar we ons ook nu nog mee bezighouden. Gelijkheid, democratie, onderwijs - Luther stelde het als eerste aan de orde."

In het museum bij het Lutherhaus toont Mühlmann de vruchten van haar werk: een gloednieuwe tentoonstelling met schilderijen van Lucas Cranach. De werken van de graveur, schilder en etser uit de tijd van Luther glanzen in het licht van de halogeenspotjes. Het ruikt nog naar nieuw hout. Een man met een hoornen bril staart peinzend naar een verfijnd portret. Tot grote vreugde van Mühlmann lijkt haar

strategie te werken. Cranach trekt cultuurminnaars. "Bij andere tentoonstellingen komen vooral christenen, maar wij trekken een breder publiek. Langzaam lijkt te lukken wat we voor ogen hebben."

Luthers nalatenschap kent in Duitsland vele gezichten. De nazi's gebruikten zijn anti-Joodse geschriften om te tonen dat Luther hun raciale obsessie deelde. De DDR presenteerde Luther als bevrijder van boeren en arbeiders. En in de negentiende eeuw werd Luther in de eerste plaats gezien als een sterke, onverzettelijke 'Duitse' held, een van de grote mannen die geschiedenis maakten. Vandaag de dag wordt Luther bekeken vanuit weer een ander perspectief. Daarbij hoort onder meer aandacht voor de mens achter de historische figuur.

Verstopertje in de kelder

Het museum in Mansfeld, een dik uur met de auto van Wittenberg verwijderd, toont deze laatste benadering. Conservator Suzanne Drexhage loopt door het nieuwe museum heen en weer. Bij de botjes van de kippen, vissen en andere dieren die de familie Luther ooit verorberde, houdt ze een uitgebreid verhaal.

"Hier zie je hoe het gewone leven er in die tijd uitzag", zegt Drexhage terwijl ze naar wat knoopjes, stukjes gereedschap, keukengerei en potscherven wijst. Ze vertelt dat Mansfeld in Luthers tijd een mijnbouwplaats was. Er zat koper in de grond. "Het was hard werk. Dat geeft een ruwe manier van spreken. Wellicht heeft Luther hier zijn soms onbehouden taalgebruik opgedaan."

Na de rondgang loopt Drexhage naar buiten. Ze gaat voor naar wat er rest van het oorspronkelijke huis: de kelder. Onder de gewelven schemert het. "Ik stel me zo voor dat de kleine Maarten hier verstopertje speelde", zegt ze. Drexhage is even stil. "Best ontroerend", zegt ze dan.

Naar de Luthersteden en -dorpen vloeit veel belastinggeld om ze aantrekkelijk te maken. Dat was hard nodig. De neergang van de socialistische heilstaat werd pijnlijk zichtbaar in het totale verval van veel steden. In Wittenberg herinnert helemaal niets meer aan het grauwe DDR-verleden. De gehele stad kreeg de afgelopen jaren een facelift. Aan de lange hoofdstraat bevinden zich tal van historische bouwwerken, een paar kerken, een gotisch stadhuis, historische huizen. Met een dikke laag stucwerk en nieuwe verf ziet het eruit als pas opgeleverd, met gevels in lichtblauw, roze en zachtgeel. "Er moest echt heel veel aangepakt worden", vertelt Astrid Mühlmann, die opgroeide in de plaats en nog levendig voor de geest heeft hoe het was.

Ook Mansfeld kreeg geld. Stadsgids Steffen Jusczak houdt halt bij de St. Georgkerk, de kerk waar de jonge Luther met zijn ouders naartoe ging. Onlangs werden de restauratiewerkzaamheden na zes jaar voltooid. Dakgoten, vensters, stucwerk - alles is vervangen om goed voor de dag te komen in het Lutherjaar. Op sommige plekken schemeren van versheid de donkere vochtplekken door het pleisterwerk. Renovatie was hard nodig, vertelt Jusczak. "Het regende gewoon door de ramen naar binnen." Aan de binnenkant van het historische gebouw zijn de bouwvalligheden niet toegekomen. Schimmel zorgt voor mysterieuze zwellingen van het oude pleisterwerk. Hier en daar zijn al brokken naar beneden gevallen. Het orgel blijkt niet meer geschikt voor concerten. Of dat allemaal nog verholpen wordt? "Dat is nog maar de vraag", zegt Jusczak. "Het geld is op."

Het bezoek aan Wittenberg en Mansfeld werd verzorgd door het Duits Verkeersbureau (www.germany.travel/nl) en IMG-Investitions- und Marketinggesellschaft Sachsen-Anhalt mbH (www.sachsen-anhalt-tourismus.de).